

United States Holocaust Memorial Museum.

Rozhovor s Jaroslavem Bránským

RG-50.675.0018

Dobrý den.

Dobrý den.

Děkujeme mnohokrát, že jste byl ochoten se s námi ještě jednou setkat, můžu se vás zeptat na vaše celé jméno?

Jaroslav Bránský.

Kdy jste se narodil?

Třicátého března devatenáct set dvacet osm v tomto krásném městečku Boskovicích.

Co dělal váš tatínek?

Můj tatínek byl vyučený svrškař, jestli víte, co to je za zaměstnání. To byl takový poloviční obuvník, on dělal pouze ty svršky, horní část, kdežto ten obuvník potom dělal ten spodek a dával to dohromady. Bylo to takové typické zaměstnání zdejších boskovických obyvatel, kdy ty firmy byly převážně v židovských, v židovském majetku.

Kde jste chodil do školy?

Tak základní školu v Boskovicích, gymnázium v Boskovicích, potom vysokou školu v Praze, kde jsem dokončil Karlovu univerzitu, a potom jsem při zaměstnání dělal ještě druhou v Olomouci, fakultu filosofickou.

Žili v Boskovicích nějací židé, před válkou?

Bylo jich tu kolem tří set, žili nejenom v tom původním židovském městě, ze kterého se potom stala židovská čtvrť, ale byli už rozptýleni po kdysi křesťanských Boskovicích, a bylo to tak, že ti chudobní zůstali v židovské čtvrti a ti bohatí si stavěli přepychové vily ve městě, protože tam měli i svoje továrny, tak aby byli co nejbliž k nim.

Kde jste žili vy, v Boskovicích?

Já jsem se sám narodil v židovském městě, a můj tatínek pocházel z rodiny, která žila už dvě generace v židech, moje babička a dědeček bydleli v židovské obci. Ale moje maminka pocházela z takzvaného horního předměstí, to jest na výpadovce k Drahaňské vysočině, takže byla taky Boskovačka, ale už byla, řekl bych, z jiné oblasti.

Na základní školu s vámi chodili nějací židé do třídy?

Se mnou ne, ale s mou sestrou ano.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Vzpomenete si, jestli se vaše setra kamarádila s židovskými dětmi?

Ano, k nám chodili židovské děti běžně a sestra chodila k nim, jako takový nádherný příklad bych uvedl, že moje tetička byla služkou u posledního židovského rabína, a jeho dcera, rabínova dcera, ta si hrávala se mnou, poněvadž byla o rok starší než já, tak jsme si běžně hrávali u nich, nebo přišla k nám, a dokonce ona přežila válku v zahraničí, pak se odstěhovala do Izraele, a jezdívá do Boskovic n návštěvu, dokonce si mailujeme, zrovna včera jsem jí posílal jednu věc.

Můžete vzpomenout ještě na nějaké židovské rodiny, se kterými jste přicházel do styku, jako rodina nebo vy osobně?

Tak z těch, s nimiž jsem se více stýkal, se už do Boskovic nevrátili žádní, například Friedmannovi, ale vrátili se... Takhle, ještě bych řekl, vrátili se někteří z takzvaných smíšených manželství, s těmi jsme byli často ve styku, s těmi jsme si hrávali, měli jsme ještě potom po Druhé světové válce čilé kontakty, někteří odešli zpátky do zahraničí, jiní zůstali v Boskovicích, a zrovna nedávno jeden zemřel.

Já bych se zatím ještě držel, jestli můžeme, toho období před válkou, konec třicátých let... V té době jste se kamarádil s nějakými židovskými dětmi, kromě té rabínovic dcery, která chodila k vám na návštěvu?

No byl to syn souseda, nějaký Friedmann, byly to děti Ultmannovi, to je tak, co mě... No, no Poláková dceruška, ale to už byly děti ze smíšeného manželství, maminka většinou katolička a otec byl žid. Takže ti byli tak celkem s námi v nejbližších kontaktech.

A vy jste tenkrát o těch dětech věděl, které je židovské, které je ze smíšeného manželství, které je z katolické rodiny?

Ano, to už jsem byl poměrně velký, protože jsem se narodil dvacet osm, tak už mi bylo tak dvanáct, třináct let, to už jsem rozuměl celkem dobře. Jsme měli doma třeba takový případ, jsme bydleli v domě, kde majitel byl žid, měl za manželku... Ne.. Obráceně. Majitel byl Němec a měl za manželku židovku, a přišel za mojí maminku, jestli by nechtěla být kmotrou při křtu té jeho manželky, židovky, tak opravdu došlo k tomu, že ta židovka přestoupila na katolickou víru, ale nic jí to nepomohlo, šla stejně do koncentračního tábora, kde zahynula.

Jak se jmenovala?

Ultmannová, pardon, zpět, Mullerová. Mullerová, ten její otec, manžel by ze Skřípova, krejčí, jmenoval se Rudolf Muller, a ta manželka byla židovka a zahynula v koncentračním táboře. A přežili to jak ten Muller, tak tři jeho... tři nebo čtyři děti, které dokonce nešly ani do koncentračního tábora, zachránilo je to, že jejich tatínek byl Němec. A dokonce po Druhé světové válce jeden z těch vnuků přišel za mnou a dával se mnou dohromady rodokmen té své rodiny. Někde ho ještě doma mám.

Kdy se vlastně nechala paní Mullerová pokřtít?

To bylo někdy v roce čtyřicet, čtyřicet jedna, ale nebylo jí to nic platné, oni to manželství potom nějakým způsobem zrušili. Jako byli rozvedení.

Vy jste byl třeba u toho křtu?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Já jsem tam nebyl, to byl takový křest víceméně formální, jak se říká, bez nějaké oslavy, protože to byl křest vysloveně takový cílený, abych tak řekl.

Říkáte, že jste jako rodina žili v té židovské čtvrti, bylo běžné, že tam žily i nežidovské rodiny?

Ano, tenkrát už to bylo naprosto běžné, to začalo někdy v druhé polovině devatenáctého století, kdy padl zákon o ghettech, židé se mohli stěhovat z těch ghatt, takže spoustu jich odešlo do Brna, do Prostějova, do Vídně, kde měli větší obchodní možnosti. A do těch uprázdněných domů nebo bytů se stěhovali chudí křesťané, kteří neměli na to, platit mnohem vyšší nájemné v křesťanském městě, tam šli do takových nuzných podmínek, kde nebyl vodovod, kde nebyla koupelna třeba, bylo to bídné, ale muselo se to žít. Na víc nebylo prostě.

Jaké byly vztahy mezi těmi křesťanskými a židovskými rodinami, můžete vzpomenout na poměry mezi těmito dvěma...?

Pokud já si vzpomínám, ty vztahy nebyly nepřátelské, ale nebyly nijak zvlášť přátelské, bylo to bezkonfliktní. A to ne vinou katolíků, ale vinou židů, protože ti židé stále udržovali tu svou náboženskou výlučnost, oni stále drželi šábés, oni dodržovali svoje zvyklosti, které byly pro křesťany namnoze řekl bych skoro směšné, ale tak tomu skutečně bylo.

Vy jste byl třeba svědkem toho, když jste řekl skoro směšné, že by se lidé vysmívali židům za to, jak dodržují svátky, byly to nějaké...?

No dospělí ne, ale kluci se leckdy smáli, pokud si vzpomínám, i když na druhou stranu s povděkem přijali od kamarádů macesy a nepřišlo jim to jako nic špatného. Ale třeba že nosili čepičky, nebo že měli vousy, kaftany, to jako bylo těm klukům, zejména klukům, dost k smíchu.

Vzpomenete si třeba na nějaký takový incident, kterého jste byl svědkem?

Já si nevzpomínám na žádný, nevím, opravdu nevím, že by se hádali. My jsme dlouhá léta žili v domě, kde před tím domem seděli, když se udělalo krásně sluníčko, v létě, přinesli si lidé z okolních domů židličky a byli tam židé, byli tam katolíci, a sedělo se tam, vykládalo, nikomu to nevadilo, že ten je žid a ten je křesťan.

Jaký vztah měli vaši rodiče k těm židovským vlastníkům toho vašeho domu nebo dalším lidem ve vašem okolí?

No já bych to řekl takhle, můj tatínek takříkajíc nemohl bez toho prostředí žít, my jsme po válce vyhořeli v tom domě, tak jsme se na čas nastěhovali do křesťanského města. Krásný rodinný domek, a můj tatínek tam nebyl spokojen, takže jsme se museli nastěhovat do jiného domu zpátky do té Plačkovy ulice, ten prostě byl v tom vyrostlý a to mu vadilo. Moje maminka to už byl jiný případ, ta se tam přivdala a vždycky mezi ní a židy byl takový nějaký odstup. Když k nám přišli židé do domu, tak se bavili s tatínkem a maminka tam jenom tak tiše seděla a poslouchala. No, a když už bylo po válce, a ten dům, kde jsme bydleli, připadl zpět tomu vlastníkovi, ne sice jemu, ale jeho příbuzným, tak chodila si k nám ta paní vybírat nájemné, tak to probíhalo bez konfliktu, ale maminka vždycky řekla, „Byla zde ta židovka.“ Nejmenovala jí, „Byla zde paní ta a ta,“ vždycky řekla... A já jsem to chápal jako takový jiný vztah, než měl tatínek.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Vykládala vám někdy o tom, z čeho ten jiný vztah mohl pramenit, vzpomenete si, jaký mohl být důvod?

No já si myslím, že hlavní důvod byl ten, že ona neznala ten židovský život, ona tam přišla naprosto cizí, bylo to pro ní nové, ona to nepochopila, maminka byla z velmi chudobné rodiny a nikdy nevychočila celou školu, takže ona nechápala ty historické souvislosti, pro ní to byli židi a dost.

Byl jste pře válkou svědkem nějakých antisemitských akcí nebo nálad zde v Boskovicích?

Ne, to jsem v Boskovicích nezažil, dokonce ani za války jsem je nezažil, za války jsem spíš viděl, že se k nim ti lidé, křesťanští lidé, chovali tak nějak – jak bych to řekl – ne přátelsky, ale tak nějak soucitně, jo tak nějak, že je vnímali jako lidi, kteří jsou v ohrožení, kteří žijí na okraji.

Zmínil jste paní Mullerovou, že se vlastně snažila předejít nějakým perzekucím, kterých se obávala tím, že se nechala pokřtít. Vzpomenete si na to, že by židé před válkou třeba uvažovali o tom, že by odešli z Boskovic nebo ještě na nějaké další kroky, které podnikali v obavách před Německem?

Na to si nevzpomínám, to jsem se dozvěděl až později, že skutečně tomu tak bylo, že někteří lidé utíkali z Boskovic, ale to byly myslím taky jenom špičky, nějak masové to nebylo. Jestli odešli tři, čtyři, ale odešli někteří, kteří potom se dostali třeba do Svobodovy armády, kterým se podařilo uprchnout z Boskovic.

Vzpomenete si na ten den, kdy došlo k okupaci Boskovic německými vojsky?

Vzpomínám si, že najednou z čista jasna se zde objevila německá armáda a to je všechno, vím, že zaplnili Boskovicke obchody, vykupovali, co kde mohli. A lidé jim kvůli tomu samozřejmě nadávali, že se nemohli dostat do kšeftu, vím, že nosili celé balíky zákusků, tam z náměstí od Vašíčků si vzpomínám, nebo masné výrobky, to se zásobili a potom prošli Boskovicemi dál a tady zůstala jenom taková malá jednotka vojenská, která obsadila školy a takové ty některé úřady.

Když jste zmínil obchody v Boskovicích, byly některé obchody vlastněny židovskými obyvateli, v Boskovicích?

Ano, jistě.

Chodili jste nakupovat do těchto obchodů?

Taky, taky, jsme nedávno o tom mluvili, že se chodilo buď do křesťanských obchodů nebo k Ultmannům, byly dokonce i na náměstí obchody křesťanských kupců a židovských kupců, ale tenkrát se v tom nedělal rozdíl.

Vy jste zmínil Ultmannovi že měli nějaký obchod v Boskovicích.

Ano, to zas byli jiní, tady byly tři rodiny Ultmannových, to jedni, to byli majitelé domu, ve kterém jsme bydleli, druzí, to bylo smíšené manželství, kde ten syn byl o rok mladší než já, takže jsme spolu hodně kamarádili, a třetí, to byli Ultmannovi, kteří měli obchod smíšeným zbožím. Přímou u vážně studny na tom hlavním náměstíčku židovském, tam se chodilo běžně.

Vzpomenete si, jakým způsobem se dotkla okupace obyvatel Boskovic?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

No, viděl jsem lidi plakat, protože Boskovice byly ryze české, dokonce i ti židé, kteří mluvili vyloženě německy, byli na straně republiky. To jsou historické doklady, jak se změnilo historické smýšlení, že ti židé viděli v Československu svou záchranu před fašismem. Bohužel nakonec tedy došlo k okupaci, že, ale to už šlo mimo nás. To už byla mezinárodní mnichovská dohoda se všemi důsledky, které potom k tomu v devětatřicátém roce vedly.

Vy jste v době války vlastně žil v tom centru toho židovského města nebo židovské čtvrti, jakým způsobem se dotkla okupace, ty první měsíce a léta židů, žijících v židovské čtvrti?

No ono to bylo takové zajímavé, ti židé se jako stáhli do sebe, tam se přistěhovalo dalších několik set židů z okolních vesnic, protože všichni byli koncentrováni že, vlastně v Boskovicích vznikl jakýsi koncentrák, dokonce jsou doklady na to, že Boskovice měly být něčím jako Terezín, Terezín měl být pro Čechy a Boskovice, nebo Ivančice, to se rozhodovalo, měly být koncentrákem pro moravské židy, nakonec z toho ale sešlo, všichni židé byli odváženi do Terezína. Ale v Boskovicích mnoho cizích židů, kteří byli pro nás úplně neznámí, takže s těmi žádné kontakty nebyly...

Kam se stěhovali tito židé z okolí?

No museli se stěhovat do těch židovských bytů a domů, takže tam, kde třeba dřív bydleli čtyři, najednou jich bylo osm, oni byli strašně namačkáni do těch domů, to si vzpomínám, že to doslova bylo přeplněno v židovské obci.

Vaše rodina se nemusela vystěhovat z té čtvrti?

My jsme se stěhovali v roce třicet osm od těch Ultmannů, protože vrátila se dcera paní Ultmannové, katoličky, která přišla ze zabraného území v Sudetech, takže oni jí poskytli byt a my jsme se stěhovali do protějšího domu, kde jsme bydleli v prvním poschodí jedna plus jedna bez záchodu, bez koupelny. Ta druhá polovina byla obsazena jiným nájemníkem, takže pro nás byl problém základní hygienické potřeby, naštěstí moje babička bydlela naproti, takže my jsme chodili vždycky k babičce. No a to si představte v noci, když to na vás přišlo, no, kbelík a to byla veškerá hygiena.

Říkal jste, že se židé v určité době museli sestěhovat z okolních obcí do Boskovic a žili tam vlastně nahuštěně v tomto místě, jak to bylo s židy, kteří žili v Boskovicích v té křesťanské čtvrti?

Museli odtud přijít zpátky do toho bývalého ghetta, do té židovské čtvrti, zanechali tam třeba... Na ulici Smetanově je velká vila, Goldmannova, která patřila majiteli textilní, no to nebyla textilní továrna, ale byla, konfekční továrna, ti museli odsud odejít a ta vila se stala základem, tam sídlila Hitlerjugend a německé úřady.

Vy jste tam sám někdy viděl Hitlerjugend?

Jistěže, chodili po městě, úplně jako kdyby jim všechno patřilo.

Docházelo ke konfliktům mezi Hitlerjugend a mládeží, buďto židovskou nebo českou?

Všichni věděli, že by to bylo skončilo špatně, rozumíte, špatně v tom smyslu, že kdyby naši kluci zmlátili některého z Hitlerjugend, tak by se byli pomstili velice tvrdým způsobem, tak se jim všichni radši vyhnuli, taky oni zde nebyli přes celou válku, pokud vím, oni pak odešli, já už nevím, jak to pak bylo, ale najednou už nikoho nebylo vidět.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Říkal jste, že židé se museli koncentrovat v té židovské čtvrti, jaké další nařízení byly uplatněny vůči židům, po okupaci?

Oni měli celou baterii nařízení, které byly vyhlášeny, třeba nesměli pěstovat žádná domácí zvířata, nesměli mít psy, nesměli mít kočky, králíky, nic, akorát směli mít akvariijní rybičky, to jim bylo dovoleno. Nesměli mít lyže, nesměli chodit po chodníku jako normální obyvatelé, nakupovat směli pouze v určitých hodinách ve městě, k lékaři mohli jít jenom k židovskému lékaři, a těch nařízení... Museli nosit hvězdu samozřejmě, těch nařízení bylo strašně moc.

Kdo kontroloval, jestli jsou tato nařízení dodržována?

No musím konstatovat, že v Boskovicích asi nikdo, tady jim to všechno procházelo, lidé to prostě nějak nebrali v úvahu... Židé nesměli chodit do kina, nesměli jezdit vlakem, ale myslím si, že ani to se nedodržovalo.

Vy si pamatujete, že by židé chodili po silnici místo po chodníku, v Boskovicích?

Ano, ano, byli takoví, kteří jim řekli, „Uhni,“ jo, šli po chodníku, ten chodník byl úzký, tak do něj strčil, „Běž dolů,“ ale to byly jen skutečně takový výjimečný případy, mezi třeba mládeží to nebylo, tam to nikdo nechtěl, nikdo to nevyžadoval, nikdo nenadával, nic.

Právě jsem se chtěl zeptat na tu mládež, protože vy jste měl přátele mezi židovskými dětmi, nebo vaše sestra... Vzpomenete si, jestli jste si byli vědomi, že se dostaly do nějaké tísně, jestli byly hůř živeny, nebo stěžovali si na podmínky...? Máte nějakou vzpomínku na svoje židovské přátele?

No my jsme viděli, že jsou na tom špatně, potraviny byly problém sehnat, viděli jsme, v jaké jsou situaci, že si nemohou dovolit lecos to, došlo k tomu, že je vylučovaly ze školy, poněvadž jsem na gymnáziu, když už jsem chodil, viděl, „Hele, tenhle přestal chodit do školy,“ tak říkali, „No jo, on je žid, on nesmí chodit do gymnázia,“ ale nikdo z nás nevěděl, co je čeká ve skutečnosti. Já myslím, že to nevěděli většinou ani židé samotní, když šli do Terezína, co tam na ně čeká.

Jak jste říkal, že židé byli omezováni v tom, kam mohli chodit nakupovat, vzpomenete si, jestli vačí rodinu někdy neoslovila nějaká židovská rodina s tím, jestli byste jim nekoupili nějaké zboží nebo něco nevyměnili?

Ano, to se stávalo často, že některá z těch sousedních židovek říkala, „Paní Bránská, mohla byste nám koupit to nebo ono...?“ I já sám jsem chodil nějaký ten nákup udělat, ať už chleba, máslo nebo co, takové věci. Ovšem potom přišly potravinové lístky, tak už se nedalo nic dělat. Pokud se nekupovalo něco bez lístků, tak si museli židi nakoupit za svoje.

Vzpomenete si, že by vás informovali vaši židovští přátelé nebo sousedé, že budou muset z Boskovic? Nebo jakým způsobem jste se dozvěděl...?

Na to si nevzpomínám, my jsme věděli, že nebudou trvale v Boskovicích, protože ten počet už byl neúnosný. Oni nám říkali, „No oni asi pojednou do Brna,“ a opravdu jeli do Brna, ale to pak jeli dál do Terezína, ale to jsme se dozvěděli až později. Dokonce si myslím, že ani židé sami nevěděli, co je čeká, jenom sem tam někdo, kdo měl kontakty, třeba poslouchal Svobodnou Evropu, tak se to dozvěděl, ale jinak myslím židé běžně netušili, že to bude až tak zlé.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Kdy jste si uvědomil, že židé budou deportováni z Boskovic?

No tak ono se to proslýchalo, že k tomu dojde, ale každý čekal, že to ještě vydrží, až z čista jasna najednou vidíme, že židé balí, to bylo ze dne na den prostě.

Jakým způsobem se připravovali na deportaci, jestli někdo z vašich blízkých nebo sousedů se snaží něco u vás schovat, nebo u sousedů například?

U nás ne, a to maminka jako říkala, proč to u nás neschovali... Oni si to někteří zakopali na zahradě, to jsme se dozvěděli až po válce, když se ten dotyčný žid vrátil, a první, co bylo, že šel a kopal na zahradě. Víím o jednom, který to zakopal pod práh domu, a vrátil se jako voják Svobodovy armády, a vykopal ten práh a tam měl schované ty věci. Našly se i řekl bych poklady papírových peněz, při bourání po druhé světové válce, jenomže ty už byly neplatné, takže z toho už nic nebylo. Víím, že u některých našich lidí, křesťanů, si schovávali jídelní přístroje, záclony, takovéhle věci, to víím.

Proč se vaší mamince nelíbilo, že si u vás nic neschovají?

No protože si říkala, nechali to v těch bytech, převážná většina, přišli Němci, všechno zrekvírovali, odvezli pryč. Vííme třeba, že prádlo šlo na frontu, to vííme, jinak se o to dělily německé rodiny i v Boskovicích. A říkala maminka, „Kdyby byla přišla a řekla, 'Dáme vám se tu řadu stříbrných přístrojů, mohla po válce se to vzít.'“ Ale oni ti židé si mysleli, že to nechají na místě, že se to uzamkne, nebo že to zapečetí, a oni se vrátí a budou to mít. Třeba nábytek a takové cennosti, to se sváželo do synagogy, tam to vydrželo nějaký čas, a pak se to transportovalo do Prahy, do Brna, na frontu... To se přebíralo postupně. Na to víceméně dohlížel jeden z těch židů ze smíšeného manželství.

Vy jste viděl konkrétně, že by někdo vynášel nějaký majetek nebo nějaké věci z židovských domů?

Já si na to nevzpomínám, nevzpomínám, bohužel, jestli to dělali dopoledne, když jsem byl ve škole, nevím... Ale viděl jsem, jak židé balili ty svoje věci a vynášeli je před dům, a tam čekali, až přijede povoz a odveze to na nádraží.

Takže vy jste v ten den deportace boskovických židů byl doma v Boskovicích?

Já jsem byl ve škole, protože víím od rána, už od půl osmé že to odnášeli z domu, a nějak kolem desáté snad už to odnášeli na nádraží. Protože mám jednu fotku, která je dělaná tak kolem desáté hodiny, tajně, to dělal můj kamarád, tajně, pak mi to po válce tu fotku dal. A je vidět podle stínu, že je to asi kolem desáté hodiny, a je vidět tady v muzeu fotografie židů, které pořídil jeden z těch židů tady v Boskovicích na nádraží, tajně, když čekali na vlak, který jel od Jevíčka do Brna.

Byl se někdo z vašich sousedů, přátel, kamarádů s vámi rozloučit, před tím, než museli odejít?

Ne, nebyl, alespoň za mnou ne, ale jsem přesvědčen, že... Se mnou se rozloučil jeden z těch Friedmannů, ten můj kamarád, ten přišel, ale ti ostatní měli myslím příliš mnoho starostí, než aby se přišli loučit. Tak já jsem si to vysvětloval.

Bavili jste se tenkrát o tom, kam jedou, říkal vám...?

Ne, oni nevěděli, s kým jsem mluvil, tak říkali, „Tak se tady mějte hezky, bůhví jestli se vrátíme.“ A to bylo všechno.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Vzpomenete si, když jste viděl ráno, jak si balí věci, kolik toho měli nebo jaká měli zavazadla?

No měli jenom to nejnútnejší, ono to totiž bylo dáno tím, že kolik to zavazadlo smí vážit, to bylo přesně určeno, jestli to někde převažovali, to já nevím. Víím, že si nesměli brát šperky třeba, to muselo zůstat doma, jestli to doma zůstalo nebo nezůstalo... Těžko říct.

Byla v ten den deportace v té čtvrti, kde jste bydlel, byla tam přítomná německá armáda nebo čeští četníci, byla tam nějaká ostraha v té době?

Ano, byli tam jednak čeští policajti, ale byli tam i němečtí policajti, to víím.

Docházelo k nějakým konfliktům v té čtvrti během toho balení...?

Nevím o tom, nevím o žádném, ne, to se shromažďovalo u vážné studny, na tom náměstíčku, tam byly hromady, a pak se to odváželo společně, ale židé byli příliš schlíplí na to, aby mohli nějak protestovat nebo tak něco, a Češi se na ně dívali tak nějak, no většinou s lítostí. I když byli, to jsem se dozvěděl, byli takoví, kteří říkali, no ne tak úplně „Dobře vám tak,“ ale „Taky na vás došlo.“ No a víím, že jeden z těch židů říkal, no my jdeme dnes a vy možná půjdete zítra. Tyhle ty ohlasy jsou zapsané v Boskovické městské kronice, já jsem je sám neslyšel, ale jsou tam zdokumentovány.

Vzpomenete si na nějaké výjevy z toho rána, než jste šel do školy, které se dotýkají těch deportací, jakým způsobem se třeba loučili ti lidé se svým majetkem, se svými domovy?

Já víím, že v sousedním domě bydleli nějakí Zwickerovi, to byla taková dost významná rodina, ten jejich příbuzný Bruno Zwicker zahynul v Terezíně, on pak šel do koncentračního tábora, ale on vedl vzdělávání židovských dětí v Terezíně, to byl významný sociolog z brněnské fakulty. A ti jeho příbuzní, kteří bydleli v Boskovicích, obývali první poschodí, v přízemí bydlel obuvník, nějaký Všijanský, který měl za manželku Ukrajinku, kterou si vzal za První světové války v Rusku, a ti bydleli v přízemí, a když ti židé z vrchu odcházeli, tak jsme se samozřejmě dívali my i ti Všijanští, a vííme, že pan Zwicker líbal nejenom tu mezuzu, ale i práh toho domu a s pláčem se loučil, ne že by nám děckám podával ruku, se Všijanskými se rozloučil a odcházeli tak nějak s předtuchou, že je to pro ně konec. Taky se z nich nikdo nevrátil.

Vzpomenete si, co měli na sobě

No to už nevím, to opravdu nevím.

Byly mezi těmi deportovanými děti?

Jistě, jistě, ti staří a nemocní byli odváženi už den předem, byli soustředěni v Brně, a víím, že ještě toho dne tam někdo, tam nějaká žena zemřela, někde bych to doma našel, to jméno, ta už do koncentráku nejela, ta zemřela tam.

Vy jste věděl tenkrát, že jsou deportováni ti staří lidé?

Ne, ne, ne, ne, nějak nám to uniklo, asi jich bylo málo, nevím. To jsem se dozvěděl, až když jsem potom studoval po pětačtyřicátém roce tu historii celou.

Můžete nám popsat, co jste všechno viděl, ten den deportace židů z Boskovic?

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

No bohužel moc ne, protože já jsem je viděl jenom ráno, než jsem šel do školy, o jsem je viděl, jak vycházejí, shlukují se... Já jsem se vrátil a už byli pryč, takže...

Viděl jste to místo, kde se měli shromáždit?

Ano, ano.

A viděl jste tam již nějaké židy shromážděné na tom místě?

To bylo ještě brzo ráno, tam pomalu ještě nikdo nebyl, pár balíků tam leželo, ale lidí tam nebyli, to byly balíky těch židů, kteří tam přímo u toho bydleli. Tak já jsem šel kolem půl osmé do školy a oni někdy až kolem té desáté hodiny odjížděli.

A kde teda bylo to místo, kde se měli shromáždit?

U vážné studny, na tom chodníku před Braunovou hospodou.

Když jste šel kolem do školy, byli tam nějakí vojáci?

Ne, já jsem nikoho neviděl, ne, ne.

A vy jste tedy říkal, že už jste tam viděl nějaké balíky na zemi?

Tam už leželi nějaké balíky přímo u těch dveří, u té Braunovy hospody. Tak to zřejmě patřili těm Braunům, kteří tam zůstali čtyři, tam zahynuli. Já jsem prostě prošel kolem synagogy do gymnázia, a když jsem se vrátil, židi byli pryč.

Zůstal někdo z těch židů v Boskovicích i po deportaci?

Ano, zůstal, zůstal člověk, který měl otevřenou TBC, nějaký pan Gubat, my jsme mu říkali Kubart, byl Gubat se jmenoval, a on navíc ještě byl ženatý s křesťankou, tak ten zemřel myslím až v roce devatenáct set čtyřicet sedm. No a pak zůstali židé ze smíšeného manželství, kteří si vzali židovku, nebo obráceně žid si vzal křesťanku.

Vy jste zmínil, že jste znal ty děti z těch smíšených manželství, potkával jste je ve městě i po těch deportacích?

Ano, ano, my jsme se k sobě chovali navzájem pořád stejně.

Oni mohli chodit do školy?

Ano, ano, ta Anička Poláková k nám chodila celou tu dobu.

Museli nosit hvězdy na sobě?

Do patnácti let nemuseli, takže moje sestra byl jednatřicátý ročník, takže když byl konec války, tak jí bylo čtrnáct let, takže její spolužačky nemusely nosit hvězdy.

A ten pan Gubat, vy jste se s ním setkal za války někdy?

Ano, ano, bydlel přímo naproti nám, ale on moc ven nechodil, právě pro tu svojí nemoc. A on byl nucen nosit hvězdu? No určite, samozřejmě.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Říkal jste, že jste se vrátil ze školy a vaše čtvrť byla prázdná...

To bylo prázdné, vyprázdněno.

Byli tam nějakí vojáci, ve městě?

Nevzpomínám si, nevím, ale myslím, že ne, myslím, že ne.

Viděli jste třeba nějaké rozházené věci po zemi nebo nepořádek?

Ne, ne, ne.

Co se stalo s těmi židovskými majetky?

Ty byty byla zapečetěny, to dělali nějak policajti, a pak se to postupně sváželo do synagogy, tam dlouho ještě bylo takové skladiště, a odtud se ty věci třídily a odvážely, to nevíme, podle jakého klíče. Víím, že třeba některé ty náboženské předměty jsou součástí židovského muzea v Praze, to v inventáři najedete, kolik je tam těch pláštíků, jaké jsou tam ty ručičky ukazovací, to všechno je tam zapsáno, co přijelo z Boskovic, ale věci, které byly na ošacení a podobně, tak ty šly většinou pro armádu. Nebo do těch německých domů Hitlerjugend.

Co se stalo s těmi židovskými obchody?

Některé se zavřely, zlikvidovaly, a některé se arizovaly, přeměnily se prostě tak, že třeba ten prodavač se stal vedoucím, později si to třeba koupil, ale hodně se těch obchodů úplně zavřelo, přestaly existovat.

Vzpomenete si třeba, jestli ty židovské obchody byly nějakým způsobem označeny za války?

Ne, ne, nebyly.

Že by se na nich objevily nějaké nápisy?

Tady ne, jestli někde jinde, to nevím, ale tady v Boskovicích ne.

Ještě se vrátím k tomu období před deportací, byl jste někdy svědkem toho, že by židé žijící ve vašem okolí nebo ve městě byli nuceni k nějakým pracem, veřejným pracem někde?

Nevzpomínám, nevím, to opravdu si nevzpomínám.

Probíhaly nějaké zátahy třeba vojáků nebo gestapa v té židovské čtvrti před deportacemi?

Ne, ne, tady šel ten vývoj poměrně klidně, až do té deportace.

Vzpomínáte si ještě na něco, co byste rád zmínil z toho období druhé světové války, co by se dotýkalo židů a co jste vy sám osobně viděl?

No tak to teda opravdu nevím, to opravdu nevím, co bych vám mohl říct.

Když jsme zde byli naposledy, tak jsem si rovněž udělal pár poznámek z toho našeho rozhovoru...

Připomeňte mi to.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

Pokud si dobře vzpomínám, mám pocit, že jste vzpomínal na nějakou malou holčičku během té deportace, s nějakou panenkou nebo batůžkem, ale nejsem si jist, jestli to bylo tady...

To jsem neřikal, to jsem neřikal.

Dobře, já vám zatím děkuji mnohokrát a dáme si pauzu.

...

Pane Bránský, po krátké pauze bych se ještě rád vrátil k vašim vzpomínkám a zeptal se ještě na pár otázek, zajímalo by mě, v průběhu té deportace, vlastně ráno, než jste šel do školy, zmínil jste jednoho vašeho souseda, který se loučil se svým domovem a líbal dveře... Vzpomenete si ještě na nějaké další sousedy, které jste viděl ten den? Poznával jste ty lidi?

No tak vím, že z našeho domu odcházela rodina majitele, ale já vám teď neřeknu, jak se jmenovali... Spitzovi, ne Spitzer, ale Spitz, to byla rodina, kde byly myslím tři sestry a manžel jedné z nich, děti tam nebyly, to byli staří lidé. Ti odcházeli, plakali všichni, to vím. Ale aby se k nám šli rozloučit, to já... mě určitě neoslovili, ale věřím, že s tatníkem mým a s maminkou se rozloučili, to zcela určitě. No odešli jak...

Ještě si vzpomenete na někoho dalšího v sousedství, koho jste viděl to ráno?

Ne, ne, je to už tak strašně dávno, už se mi to začíná mlžit. A tím, že já jsem šel o půl osmé do školy a ti židé v těch bytech to poslední ještě balili, tak já už jsem je neviděl pak. To jenom maminka říkala, „No odcházela ta a ta,“ tatínek říkal, „Tak jsem se rozloučil s tím,“ a já už jsem to tak nějak nebral. Zvlášť tatínek měl s nimi mnoho co do činění, no ale on taky potom ráno šel v šest hodin do práce, tak taky nic nevěděl. Maminka byla doma, ta byla v domácnosti, ta neměla zaměstnání, takže té už se nemůžu zeptat, kdo se s ní rozloučil, nebo ne.

Vlastně z té poslední návštěvy u vás víme, že jste se zabýval historií židů v Boskovicích, jak jste vůbec na toto téma narazil? Kdy jste se tím začal zabývat?

No podívejte se, mně vyšla knížka o dějinách židů v období holokaustu, ta vyšla v roce čtyřicet... devadesát pět, k padesátému výročí ukončení války, a tam v té knížce v přemluvě to vysvětluju. Když jsem se vrátil ze světa, jak se říká, do Boskovic, v těch šedesátých letech, já jsem byl taková čínorodá osoba, tak jsem si uvědomil, že v těch Boskovicích ta menšina židovská chybí, a že o ní nikdo nic neví už, tak jsem chtěl dokreslit dějiny Boskovic právě o historii té židovské obce, a začal jsem od konce, začal jsem tím, kdo zde byl a odešel. A pak jsem se vracel zpátky, napsal jsem takovou monumentální, přes čtyři sta stránek knížku o dějinách židů v Boskovicích, a protože později jsem získal zase další materiál, tak jsem vydal předloni myslím ještě jednu knížku, kde je taková, kde je asi deset nebo dvanáct kapitol o významných židovských osobnostech, o lékářích třeba, to je zajímavé, si myslím. O některých významných rabínech, kteří se proslavili ve světě, takže si myslím, že ty tři knížky, které jsem publikoval, jsou takovým dost bohatým, řekl bych plastickým obrazem o životě židů v Boskovicích od nejstarších dob, údajně od toho čtrnáctého století, i když se badatelé různí v tom datování. Ale v každém případě, fakt, že zde kdysi žilo patnáct set lidí židovské víry, a ti židé jsou pryč a nikdo si toho nevěšmi, bylo to lidem jedno, až teď, v posledních letech, řekněme dvaceti letech, nebo třiceti, se sem židé ze světa vrací, hledají zde svoje předky, každou chvíli někdo přijde, kde je hrob toho a toho... Tak mám takový sešitek, kde mám napsána jména těch pohřbených lidí, a tam

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.

potom jdeme a hledáme. A každou chvíli přijde mail, můžete mi pomoci to a ono, jsou židi, kteří sem dojíždějí za mnou už několik let, jsou vděční, že jsem jim poradil o jejich předcích.

Jak se stavěli lidé – místní lidé – k vašemu zájmu koncem padesátých nebo začátkem šedesátých let? O židovskou menšinu a o její osudy?

Já myslím, že všichni bez výjimky kladně, protože všichni si tak nějak uvědomovali potřebu vykreslit tu historii, a i když někdy jsem jim říkal nepříjemné věci, že tam ten dům potřebuje opravdu, proč nechali spadnout tamten dům, že nakonec mi dali zapravdu. I když třeba mohli zakročit. Tady na židovském hřbitově je ta obřadní síň nebo kaple nebo jak to nazvat, a ta pomalu chátrala, ještě v roce šedesát šest byla kompletní, se střechou, zamčená, a tak dále, no a chataři kolem dokola to rozebírali, a když jsem to řekl, tak policajti říkali, tak co s tím, je to stejně k ničemu, jo. Teď to dopadlo tak, se tam běžte podívat, jak to tam dopadlo. Dvě desky, které tam byly, museli lidé odvézt a jsou v synagoze, aby nepřišly u úhoně, jeden je z roku 1763 a druhý sokl je z roku 1861.

Já vám děkuji mnohokrát za rozhovor.

Nemáte zač, já bych vám o tom povídal ještě víc, ale už máme všichni vyschlo v krku.

The following transcript is the result of a recorded interview. The recording is the primary source document, not this transcript. It has not been checked for spelling nor verified for accuracy. This document should not be quoted or used without first checking it against the interview.

The interview is part of the United States Holocaust Memorial Museum's collection of oral testimonies. Information about access and usage rights can be found in the catalog record.